

КЛІНІЧНА ФАРМАЦІЯ — ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПРОВІЗОРА В УКРАЇНІ

В.П.Черних, І.А.Зупанець

Українська фармацевтична академія

Ключові слова: клінічна фармація; фармацевтична освіта; фармацевтична опіка; напрямки діяльності клінічного провізора

Представлений аналіз сучасного стану модернізації фармацевтичної освіти у світлі стратегії ВООЗ. Відображені основні етапи розвитку клінічної фармації в Україні, етапи становлення нового напрямку в освіті провізора — клінічного провізора в УкрФА. Одними з основних пріоритетів стратегії ВООЗ у розвитку фармації є створення умов для максимально повноцінного використання потенціалу фармацевта в системі охорони здоров'я та реформа фармацевтичної освіти. У світлі цієї стратегії в УкрФА здійснюється планомірна підготовка клінічного провізора — спеціаліста з різнобічними науковими знаннями арсеналу сучасних лікарських засобів, який швидко розширюється, і одночасно володіє основами терапевтичних знань, що дозволяє досягти повного взаєморозуміння з лікарем при вирішенні різноманітних питань щодо фармакологічних, фармакокінетичних, біофармацевтичних та інших властивостей лікарських препаратів. Клінічний провізор є сполучною ланкою між фармацією та медициною.

Фармація — одна з найбільш динамічних галузей науки і виробництва. Це є об'єктивною передумовою для постійної модернізації фармацевтичної освіти з метою її максимального наближення до вимог сьогодення.

Всесвітня Організація Охорони Здоров'я наприкінці 1998 року визначила стратегію реформи фармацевтичного сектора в нових незалежних державах, до яких належить і Україна. Серед основних пріоритетів у розвитку фармації були названі: доступність лікарських засобів, розвиток менеджменту, підвищення якості виробництва лікарських препаратів, раціональне використання ліків і реформа фармацевтичної освіти. Поставлене завдання створення умов для максимально повноцінного використання потенціалу фармацевта в системі охорони здоров'я [2, 7].

В теперішній час за кордоном формується концепція фармацевтичної допомоги або фармацев-

тичної опіки. Суть її полягає в тому, що фармацевт у співдружності з лікарем приймає все більш активну участь у лікувальному процесі, не обмежуючи своєї ролі лише первинною консультацією хворого при продажу ліків і приймаючи на себе частку відповідальності за якість і оптимальні результати терапії [9, 11, 12]. Концепція фармацевтичної допомоги, спрямована на підвищення якості життя хворого, повною мірою поширюється на спільну роботу провізора і лікаря з хворим. Особлива роль належить провізору при роботі з безрецептурними препаратами і здійсненню ним фармацевтичної опіки пацієнта при курсовій лікарській терапії [1, 5].

Препарати безрецептурного відпуску (ОТС-препарати — від англ. Over The Counter) — це велика група ліків, що надходять до хворого безпосередньо з рук провізора, минаючи лікаря. Вони представлені різноманітними фармакологічними групами — анальгетики, жарознижуючі, антациди,

антигістамінні, протикашльові тощо. Серед них достатня кількість ліків, здатних завдати значної побічної дії, особливо при нераціональному застосуванні. У США ОТС-препарати складають 70% від номенклатури і біля 40% від обсягу продажів. Список ОТС-препаратів у Росії без урахування синонімів торгових назв налічує 600 найменувань (близько 30% обсягу продажів) і постійно розширюється [5, 6].

Активно проводиться робота зі створення в Україні ринку вітчизняних безрецептурних препаратів, згідно з якою затверджений перелік лікарських препаратів, що відпускаються без рецепту — 760 торгових найменувань (наказ №117 від 01.01.1997 р).

Необхідною умовою ефективною і безпечною лікарської терапії ОТС-препаратами є здійснення фармацевтичної опіки хворого провізором. Під опікою в широкому значенні цього слова розуміється постійна висококваліфікована консультація хворих з урахуванням умов раціонального застосування ліків: часу прийому, сполучення з їжею або між собою, умов правильного зберігання, вибору лі-

В.П.Черних — доктор фарм. наук, доктор хім. наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Української фармацевтичної академії, завідувач кафедри органічної хімії УкрФА (м. Харків)

карської форми і правил використання нових лікарських форм (спінхайлерів, небулайзерів тощо) та ін. Здійснення фармацевтичної опіки на належному фаховому рівні неможливе без відповідної підготовки провізора в області медичних знань [3, 8, 10].

У повній відповідності зі стратегією ВООЗ в Українській фармацевтичній академії (УкрФА) здійснюється планомірна робота зі становлення в Україні клінічної фармації як фаху і підготовки для фармацевтичної галузі фахівця нового покоління — клінічного провізора [4, 8].

З кінця 70-х років основи медичних знань, необхідні у фаховій діяльності клінічного провізора, постійно читалися в курсі патології, фармакології, фармакотерапії. У 1993 р. в УкрФА була створена перша в Україні кафедра клінічної фармації. У 1994 р. почала працювати державна українсько-канадська програма "Партнери в охороні здоров'я" і в її рамках — проект "Клінічна фармація". Основні завдання проекту включали: розширення баз з вивчення клінічної фармації в Україні, спільна підготовка навчальних програм з клінічної фармації, знайомство викладачів із методикою навчання клінічної фармації, визначення ролі і кола обов'язків клінічного провізора, в тому числі у становленні страхової рецептури, вимог і сертифікації в галузі клінічної фармації, впровадженні системи раціонального використання лікарських засобів і т.п. Співробітництво головних фахівців України і Канади дало можливість внести корективи в концепцію підготовки клінічного провізора, підсилити методичне та інформаційне забезпечення навчального процесу.

На основі закордонного досвіду, а також досвіду роботи кафедри клінічної фармації фахівцями УкрФА розроблений блок документів і здійснене ліцензування фаху "Клінічна фармація".

Наказом №231 від 31.07.1998 р. Міністерства охорони здоров'я України затверджена номенклатура фармацевтичних спеціальностей, се-

ред яких окремо виділений фах "Клінічна фармація" і відповідно фахівець — клінічний провізор. З 1998 р. клінічна фармація введена в систему безперервної післядипломної підготовки на факультеті підвищення кваліфікації провізорів.

У 1999 році в Українській фармацевтичній академії був відкритий факультет "Клінічна фармація", метою якого є підготовка фахівця нового покоління — клінічного провізора.

Клінічний провізор — фахівець, знайомий з основними видами медичної документації, загальною синдромологією і клінічною симптомологією у клініці хворого людини, основними методами клінічного, лабораторного та інструментального обстеження хворих, загальними принципами інтерпретації результатів обстеження хворого, основними напрямками і принципами лікарської терапії внутрішніх хвороб.

Клінічний провізор володіє системними знаннями з клінічної фармакології, сумісності і несумісності лікарських препаратів при проведенні комплексної лікарської терапії захворювань, методами оцінки клінічної ефективності препаратів основних фармакологічних груп, методологією прогнозування і попередження факторів ризику розвитку побічної дії лікарських засобів і їх комбінацій, а також можливими методами їх корекції.

Клінічний провізор може реалізувати свої знання в різноманітних сферах практичної діяльності.

У лікувально-профілактичних закладах як консультант лікаря з питань фармакотерапії клінічний провізор забезпечує індивідуальний підхід до вибору лікарського препарату. Переваги взаємодії лікаря і клінічного провізора стануть запорукою:

- ✓ підвищення ефективності фармакотерапії;
- ✓ зменшення побічної та негативної дії ліків;
- ✓ оптимізації вартості лікування;
- ✓ поліпшення якості життя хворого людини.

Клінічний провізор обгрунтовує обсяги фінансування лікарського забезпечення з держбюджетних та страхових фондів, здійснює клініко-лабораторні дослідження.

Госпітальний провізор — фахівець, що працює в багатопрофільному стаціонарі і здійснює закупівлю лікарських препаратів з урахуванням потреби стаціонару, специфіки захворюваності регіону, контингенту хворих, фармакоекономічних принципів. Він також разом із лікарем здійснює роботу щодо оптимізації лікарської терапії конкретного хворого: вибір оптимальних напрямків фармакотерапії, оптимальних лікарських препаратів у кожній фармакологічній групі з урахуванням особливостей їх фармакодинаміки і фармакокінетики, взаємодії між собою або з лікарськими препаратами, що призначалися раніше, оптимальної лікарської форми, дози і шляху введення ліків і періодичності їх призначення (з урахуванням часу прийому і складу їжі, віку хворого, принципів хронофармакології). У разі потреби клінічний провізор разом з лікарем здійснює заміну одного препарату іншим.

Клінічний провізор-лаборант може працювати в клініко-біохімічних лабораторіях (завдяки фундаментальним знанням з хімічних дисциплін, біохімії, токсикології і практичним навичкам роботи із сучасним лабораторно-діагностичним устаткуванням). У ході фармакокінетичних досліджень клінічний провізор може проводити визначення концентрації лікарських речовин і їх метаболітів у біологічних пробах із використанням сучасних фізико-хімічних методів аналізу. Він також є висококваліфікованим фахівцем з питань впливу лікарських препаратів на клініко-лабораторні показники, контролю ефективності і безпеки лікарської терапії на підставі даних лабораторного обстеження хворих.

В аптечних установах клінічний провізор забезпечує фармацевтичну опіку хворих: консультує з питань раціонального прийому лікарських препаратів,

особливо безрецептурного відпуску, здійснює заміни генеричними препаратами, підбирає ефективні та більш дешеві аналоги дорогих і оригінальних ліків.

Провізор консультант — фахівець, що працює в аптечному закладі, консулює лікаря і хворого з широкого кола питань, що стосуються раціональної лікарської терапії, здійснює лікарський моніторинг, інформує лікарів про особливості фармакодинаміки і фармакокінетики нових лікарських засобів, що надходять в аптечну мережу, пропонує раціональну заміну при відсутності препаратів. Цей вид діяльності — один з основних напрямків роботи клінічного провізора. Прототип цього фахівця — провізор-інформатор.

У науково-дослідних установах медичного та фармацевтичного профілю клінічний провізор-дослідник бере активну участь у клінічній апробації лікарських препаратів, вивченні біоеквівалентності, доклінічних дослідженнях нових лікарських препаратів та в інших видах науково-дослідної діяльності. Він незамінний помічник лікаря при пла-

нуванні і проведенні клінічних випробувань лікарських препаратів, як оригінальних, так і генеричних: надає лікарю повну інформацію про фармакологічні, фармакокінетичні та біофармацевтичні властивості досліджуваного препарату, допомагає вибрати оптимальний препарат порівняння, здійснити грамотну, поглиблену порівняльну характеристику досліджуваного препарату та існуючих аналогів.

У сфері фармацевтичного бізнесу клінічний провізор проводить роботу з питань висококваліфікованої реклами лікарських засобів, маркетингових досліджень, фармакоелекономії, що закладає наукові основи просування та споживання лікарських засобів різних фірм-виробників. Клінічний провізор — медичний представник фармацевтичних компаній. Поява фахівця такого профілю пов'язана з нагальною потребою сучасного фармацевтичного ринку, розвитком вітчизняної фармацевтичної промисловості.

Професія "Клінічний провізор" внесена до нової редакції Державного класифікатора професій. Наказом МОЗ України за №231

регламентоване введення цієї посади до штатів лікувально-профілактичних закладів. Все це є заporукою працевлаштування випускників Української фармацевтичної академії.

Таким чином, провізор нового покоління — фахівець, що володіє повним спектром знань про ліки, серед яких клінічні знання відіграють таку ж важливу роль, як і традиційні хіміко-технологічні.

Підготовка клінічного провізора — перспективний напрямок розвитку фармацевтичної освіти в Україні. Дисципліна "Клінічна фармація" внесена до типового навчального плану підготовки провізора на усіх фармацевтичних факультетах України.

Найближчі перспективи розвитку клінічної фармації в Україні передбачають:

— введення посади клінічного провізора в структуру лікувально-профілактичних і аптечних закладів України;

— впровадження елементів клінічної фармації в систему післядипломної підготовки і підвищення кваліфікації провізорів загального профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельников А. // Аптечный рынок. — 1998. — №2. — С. 36-37.
2. Москаленко В.Ф. // Клінічна фармація. — 1998. — Т.3, №1. — С. 5-10.
3. Роль фармацевта в системе здравоохранения: отчет совещания ВОЗ. — Токио, Япония, 31 августа-сентября 1993.
4. Сердюк А.М., Вороненко Ю.П., Вітенко І.С. Сучасні проблеми підготовки кадрів в Україні: Мат. доп. наук.-метод. конф. "Проблеми підготовки медичних та фармацевтичних кадрів в Україні". — Полтава, 1998. — С. 71.
5. Сердюк А.М., Черних В.П., Москаленко В.Ф. // Клінічна фармація. — 1998. — Т. 2, №1. — С. 4-6.
6. Соловьева Е. // Remedium. — 1997. — №9. — С. 14-16.
7. Узденников А. // Провизор. — 1997. — №5. — С. 16-17.
8. Фокус на пациента. Стратегия реформы фармацевтического сектора в новых независимых государствах: Бюл. ВОЗ. — Женева, август 1998. — 40 с.
9. Черних В.П., Зупанець І.А. // Клінічна фармація. — 1997. — Т. 1, №1. — С. 4-6.
10. Bruse J. // International Pharmacy J. — 1998. — Vol. 12, №1. — P. 14-16.
11. Lambert B.L. // International Pharmacy J. — 1998. — Vol. 12, №2. — P. 53-56.
12. McGregor S. // Ibid. — 1996. — №2. — P. 4-5.
13. Moldrup C. // International Pharmacy J. — 1998. — Vol. 12, №3. — P. 47-48.
14. Wood K.M., Mucklow J.C., Boath E.H. // International J. of Pharmacy Practice. — 1991. — №5. — P. 1-5.

Адреса для листування: 310002, м. Харків, вул. Мельникова, 12. Тел. (0572) 47-82-83.

Українська фармацевтична академія

Надійшла до редакції 28.05.1999 р.